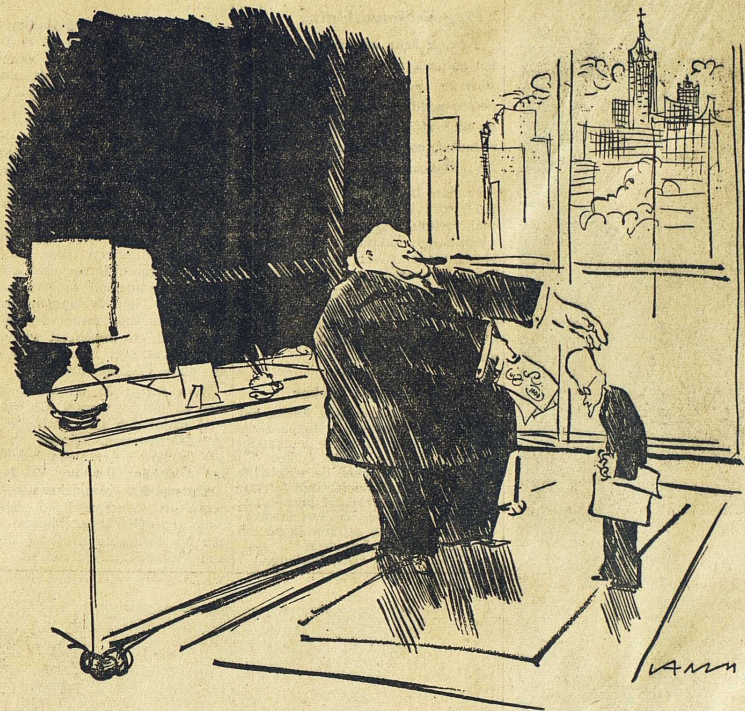

Intellektuella i USA och Europa

I EN ARTIKEL i Dædalus (Journal of the American Academy of Arts and Sciences) har en framstående statsvetenskapsman och sociolog, professor S M Lipset, behandlat frågan om de amerikanska intellektuella politiska uppfattning och sociala läge (status). Lipset använder beteckningen intellektuella på alla dem "som skapar, distribuerar och i sina yrken använder kultur"; den med nödvändighet vaga definitionen omfattar vetenskapsmän, konstnärer, författare, publicister och i andra rummet lärare, läkare och advokater. Särskilt stannar han vid vetenskapsmännen, och jag skall i det följande nära nog uteslutande diskutera deras position, men det bör observeras att andra grupper av intellektuella i större eller mindre grad företer samma karaktäristiska drag. Det bör också betonas att vetenskapsmännen i USA — eller om man så vill professorerna i olika grader — varit och ännu är proportionsvis ojämförligt flera än i Europa, kanske fem eller tio gånger så många i relation till befolkningen som i Sverige.

De intellektuella, "eggheads", beskylls ofta i amerikansk debatt, både i reaktionära och i mera ordinarie politiska inlägg, för att vara mera radikala, mindre konformistiskt rättroga än andra samhällsgrupper; under McCarthys glanstid spelade dessa anklagelser en viktig roll, men de är fortfarande vanliga och av betydelse för folks föreställning. Lipset klarlägger genom en översikt av opinionsundersökningar i frågan att denna bild i sina stora drag är riktig. Religiöst och politiskt står exempelvis universitetslärarna, och främst socialvetenskaparna, långt till vänster om amerikanskt genomsnitt. En rad studier visar att en stor majoritet av de akademiska lärarna, och särskilt de mera framstående, avvisar religiösa stereotyper (Gud, evigt liv) som av svaren på opinionsundersökningar att döma är dominerande bland amerikaner i allmänhet. Alldeles detsamma gäller politiken. Sedan årtionden kan det visas att de akademiska lärarna stått långt till vänster om kungsådran i amerikansk opinion. Ett par exempel: år 1937 var i Chicago 84 procent av socialvetenskaparna för "den nya given" mot 56 procent av kroppsarbetarna; en hela USA omfattande undersökning av 1955 visade att 75 procent av professorerna inom den nämnda kategorin var demokrater och att två tredjedelar röstat för Stevenson 1952, medan republikanen Eisenhower hade klar majoritet bland folk i allmänhet och nästan hälften av rösterna bland kroppsarbetarna. En rad andra uppgifter tyder på att radikala partier och organisationer får relativt mycket starkt stöd inom "medelklassens intellektuella sektorer".

Illustratör: Martin Lamm.

— Det är utmärkt att det ändå finns kultur!

Varpa beror detta? Lipset presenterar skilda, delvis enligt min mening tvivelaktiga förklaringar. Han skriver bland annat att professorer i fråga om både prestige, inkomst och inflytande känner sig som "en underprivilegierad grupp i jämförelse med affärsmän och utövare av s k professionella yrken". Men i realiteten är denna uppfattning oriktig, fortsätter han. Professorer — liksom författare och andra intellektuella — har enligt gjorda undersökningar stor prestige bland folk i allmänhet, högre än exempelvis företagare och affärsmän. De högre betalda professorerna har visserligen lägre inkomst än de nyssnämnda grupperna, men de har det bra i relation till stats- och unionsämbetsmän och domare. McCarthyismens försök att knäcka "ägghuvudena" var i huvudsak misslyckat; de flesta socialvetenskapsmän har — såsom en nyss publicerad utredning av Lazarsfeld och Thiemens klargör — bestämt stått emot det politiskt-sociala trycket under de svåra åren i början av 50-talet. Professorerna missförstår, enligt Lipset, sin egen situation. De känner sig stå lägre än sina europeiska kolleger, med rätta, men främst därför att man i Europa har större respekt än i USA för "överklasspersoner" över huvud och därför att sällsyntheten ger vetenskapsmännen en extra prestige i länder som Frankrike och England. Det materiella uppsvinget och kapitalisternas dominans medförde under ett tidigare skede en viss tendens att nedsätta de intellektuella, men denna tid är nu förbi; professorerna har inte märkt vad som hänt.

Lipset har många kloka saker att säga — här alltför summariskt redovisade — och hans påståenden och reflexioner innehåller säkerligen en hel del riktigt. Men som utlänning med ganska stor erfarenhet av amerikanskt universitetliv och amerikansk debatt skulle jag — utan de specialstudier som Lipset bedrivit — vilja tillägga en del reservationer och kompletterande synpunkter.

Enligt min mening kan Lipset som amerikansk professor inte tillräckligt uppfatta den speciella situation som här föreligger. Då jag studerar Amerika och talar med amerikanska kolleger blir

jag slagen av förhållanden som Lipset inte — eller alltför litet — beaktar. Amerikansk hållning präglas i min syn, trots de lysande vetenskapliga och litterära prestationerna, av en konventionalism och konformism som är vida större än låt oss säga i de nordiska länderna, Frankrike och till och med England — även om den självfallet är ojämförligt mindre än i Ryssland. Ett antal religiösa, sociala och politiska värderingar härskar och blir, trots sin grothet eller irrationalitet, sällan kritiserade i den offentliga debatten i tidningar och tidskrifter (däremot i romaner som läses av en liten minoritet och i vetenskapliga böcker som läses av ännu färre). Mot detta reagerar intelligensen, och inte minst de intelligenta professorerna, men de gör det mera i samtal (och möjligen i olästa böcker) än offentligt och genom massmedia. Varje intellektuell elit måste känna sig som hellener i ett elfenbenstorn med barbarerna vid portarna, men den amerikanska gör det i speciell grad. Delvis beror det på att man är rädd för att blamera sig, för att få obehag av olika slag; detta gäller före och efter McCarthy, likaväl som, mera markerat, under McCarthys framgångar. Då jag frågat amerikanska professorer om deras "frihet" i skilda hänseenden, om deras möjligheter att tala och handla fritt (religiöst, politiskt, personligt) har jag nästan alltid frapperats av denna räddhåga, inte minst då vederbörande talat om sin fullständiga frihet. Jag tror att känslan av bitterhet mot denna nödvungna konformism i regel leder till en — ofta dold — accentuering av den rationalistiska radikalismen; i andra fall, och detta gäller helt naturligt särskilt deltagarna i den religiösa och intellektuella debatten, medför den ett slags omedvetet klerkernas förräderi, en avslutning till det konventionella och förhärskande. En god illustration till allt detta är Jacques Barzuns nyliken publicerade "The House of Intellect".

Såvitt jag förstår är också de uppgifter om den höga uppskattningen av de intellektuella som Lipset redovisar i viss mån missvisande. Det är sant att en direktör, en affärsman eller en ämbetsman med stor respekt talar om professorer och författare och sätter dem högt då det gäller att gradera grupper vid en opinionsundersökning. "Jag håller på att

en professor måste vara med i varje utredning jag ordnar", yttrade en amerikansk bankir till mig för många år sedan; jag kommer ihåg hans min av flott generositet vid uttalandet. Men sådant är, sannolikt mer i USA än i Väst-europa, en uppskattning av den art Péguy avsåg då han skämtsamt sade att "Les Cahiers numera köps i varje hem där man har ett piano". Då brackor, som står intellektualitet och andlighet lika fjär-

ran, skänker miljoner at universitet, forskningar och konstsamlingar följer de samma dunkla känsla av vördnad för något högre — liksom då syndiga krigsfurstar byggde kyrkor och altaren åt den heliga jungfrun. Det är förträffligt att denna kreaturers bävan finns, men den får inte leda till slutsatser om de intellektuella prestige i den ekonomiska och politiska konkurrensens vardag.

HERBERT TINGSTEN